

Nurmatov Asadbek Abdurazzoq o'g'li
TDPU harbiy ta'lim fakulteti
Abdullayeva Nigora Kurbanovna
Umumiy tilshunoslik kafedrası o'qituvchisi, TDPU

XORIJ TILINI O'RGANISH USLUBIYATI SHARHI

Annotatsiya: Mazkur maqolada chet tilini o'rganish, o'qitishga doir zamonaviy metodik izlanishlar natijalari hamda axborot texnologiyalaridan foydalanish, innovatsion pedagogika asoslari muhokama etiladi.

Kalit so'zlar: Chet tili, kommunikatsiya, ko'nikma, metodika, innovatsiya, malaka, didaktika, madaniyatlararo muloqot.

KIRISH

Til o'rganish kishilik jamiyatida bag'oyat muhim sohalardan biri hisoblanadi. Muloqot vositasi bo'lmish tilni tabiiy muhitda ya'ni oilada, jamoatchilik orasida yoki uyushgan holda amaliy egallash mumkin. Til hodisalariga oid bilimlar esa nazariy jihatdan o'rgatiladi. Xalqaro munosabatlar avj olgan zamonamizda tillarni bilish, ayniqsa ko'p tillilik ulkan ahamiyat kasb etadi. Mamlakatimizda tahsil oladigan o'quvchi va talabalar odatda uch tilni o'rganadilar. Ushbu tillar maxsus nomlar bilan yuritiladi. Bular quyidagilar: ona tili, ikkinchi til, va chet til. Ona tili tafakkur shakllanishida alohida xizmat o'taydigan birinchi til hisoblanadi. Ikkinchi til haqida so'z yuritilganda, unga boshqa millat vakillaridan iborat qardoshlar, qo'shnilar tili sifatida qaraladi.

ADABIYOTLAR SHARHI

Chet til o'qitish metodikasi fan sifatida 200 yildan ortiq tarixga ega. Bu davr ichida chet til o'qitish metodikasiga turlicha munosabatlar bildirilganini kuzatish mumkin. Bunday qarashlardan biri akademik L.V.Shcherbaga mansub hisoblanadi. Uning fikricha, chet til o'qitish metodikasi ham faqat psixologiya dalillariga tayanmaydi, balki umumiy va xususiy tilshunoslik tadqiqotlariga asoslanadi. Agar tilshunoslik til hodisalarining kelib chiqishi va harakatlanish qonuniyatlari bilan shug'ullansa, metodika bu qonuniyatlarga asoslanib zarur til hodisasidan amalda foydalanish uchun nima qilish kerak degan savolga javob beradi. Metodikaga oid kitoblarning eng qimmatlilari ham tilshunoslar tomonidan yozilgan. Bular jumladan XIX asr fonetistlaridan biri va buyuk ingliz tilshunosi G.Suit, XIX asr oxiri va XX asr boshida Angliyada eng original fonetist va nazariyotchi tilshunos hisoblangan O.Yespersion, XIX asrning oxiri va XX asr boshlarida eng ko'zga ko'ringan fransuz lingvistlaridan F.Bryuns va Brealya, ko'zga ko'ringan anglist va taniqli fonetist V.Fiyotor va boshqalar kiradi.

MUHOKAMA VA NATIJALAR

Grammatik mashqlar til o'rganuvchining mantiqiy tafakkurini o'stirish maqsadida bajarilgan. Grammatik bilimlarni bayon etish ta'limning asosiy maqsadi deb qabul qilingan. Bu metodning asosiy prinsiplari quyidagilar:

1. Til o'rganish yozma nutqqa asoslangan;

2. O'rganish predmeti qilib grammatika olingan, leksika ham unga tobe ravishda tanlangan. Grammatik mashqlar bajarish asosiy ish usuli bo'lgan;

- 3.Oldin, grammatik qoida yod olingan, so`ng esa qoidalar asosida gaplar tuzish tavsiya qilingan;
- 4.Grammatik shakl va so`zlarning ma`nosi so`zma-so`z tarjima vositasida ochib berilgan;
- 5.So`zma-so`z tarjima va quruq yodlash yo`li bilan til materiali o`zlashtirilgan;
- 6.So`zlarni kontekstdan tashqarida, yakka yodlash bilan chegaralanilgan.

Tarjimasiz metod. Mazkur metodning turli ko`rinishlari tarixan ma`lum. Ularni ikki yirik guruhga ajratish mumkin: tabiiy va tog`ri metodlar. Tabiiy metodda chet tilni o`rganish ona tilini egallash sharoitiga monand bo`lishi kerak. Metodning bosh maqsadi chet tilida gapirishni o`rganish orqali o`qish va yozishni o`rganib olishga imkoniyat yaratiladi, degan g`oya amaliy maqsad tarzida shakllangan. Tabiiy metod tarkibiga kiritilgan prinsiplardan eng muhimi- til muhitini yaratishdir. Olg`a surilgan metodik prinsiplarni amalda qo`llash bobida turli yondashuvlar paydo bo`lgan. Metod namoyandalarining ijodiy faoliyatida buni yaqqol sezish mumkin.

Chet til ta`limidan ko`zlangan maqsadning yangicha talqinida, asosan, pragmatik tilshunoslik tadqiqotlari natijalariga tayanildi. Tilshunoslikning bu sohasi tilni tilga oid shakl tizimi emas, balki inson faoliyati sohasi deb talqin qiladi. Chet til ta`lim sohasida 70-yillarning boshidan beri to`plana boshlangan yangi xulosalar majmui ta`lim maqsadini belgilash sohasida qizg`in munozaralariga olib keldi. Chet til ta`limining asosiy yo`nalishlarini belgilovchi maqsadi o`quvchilarga “muomala qilishni o`rgatish”, “Befaeigung zur Kommunikation” (kommunikative Kompetenz) bo`lgan yangi o`quv rejaları qabul qilindi. 70-yillarda “kommunikativ metod” bir qator urinishlardan so`ng bir necha bosqichda o`z isbotini topdi. Shunday asnoda metodika fani rivojlanib bordi. Hech qaysi chet tilni biz uning metodikasini chuqur o`rganmasdan egallay olmaymiz. Chet til o`qitish metodikasida “kommunikativ didaktika” metodi ham ahamiyatga molik sanaladi. Kommunikativ didaktika quyidagilarni o`zida mujassamlashtiradi.

-ochiq va moslashuvchan dars konsepsiyasi;

-mavzu va mazmun muhim;

-darsdagi asosiy ish shakli: suhbatlashish va guruh bo`lib ishlash;

-o`quvchilarni faollashtirish va tildan ijodiy va erkin foydalanishga e`tibor katta bo`lishi zarur;

-tushunishdan fikrni izhor qilishga prinsipi asosida mashqqa kuchli e`tibor berish;

-ma`noni ochishda, harakat ko`lamini belgilashda va mashqni tashkil qilishda vizualizatsiya (ko`rish tayanchi) muhim ro`l o`ynaydi;

-kundalik nutqiy muloqotni hayotiy vaziyatda o`rganish (dialogni mashq qilish);

-tildan og`zaki foydalanish va shu bilan birga asliy matnlarni tushunish muhim hisoblanadi.

O`qituvchi kommunikativ madaniyati tarkibiga quyidagilarni kiritish mumkin:

1.Kommunikativ ko`nikmalar;

2.Pedagogning muloqotga kirishuvchanligi;

3.Pedagogning muloqot madaniyati;

4.Pedagogik muloqot metodlari.

XULOSA

Barcha bilimlarni o`zlashtirish uchun mashq eng yaxshi usul hisoblanadi. Mashq nafaqat chet til ta`limida balki barcha soha bilimlarini o`zlashtirishda ham ijobiy natija beradi. Darsni samarali tashkil etish, unda pedagog faoliyati va zamonaviy pedagogik texnologiyalarning o`rni beqiyosdir. Chet til o`rganish jarayonini kommunikativlikka yondashgan holda tashkil qilish, keyingi bosqich madaniyatlararo muloqot darajasiga yetkazish, bunday natijalarga erishish uchun esa, so`nggi qadam, “mashq texnologiyasi”ga e`tibor qaratish muhim. Chet til o`rgatish jarayonini natijaviy tashkil etish uchun zamonaviy pedagogik axborot kommunikatsiya texnologiyalariga oid bilimlar egallash lozim.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR

1. Joraboyev, B. (2020). Nemis tilida juft otlar va ularning o`zbek tilida ifodalanishi. Science and Education, 1(Special Issue 4).
2. Juraboyev U. (2021). Problems and solutions for online teaching and learning of foreign languages. Academic research in educational sciences, 2(Special Issue 2).
3. Samarova, S. (2018). Forming Creative Vision of Person as Universal Method Enhancing Creativity. Eastern European Scientific Journal, (6).
4. www.ziyonet.uz